

O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA (MHXS) O'TISHNING JARAYONLARI VA MASALALARI

Ergasheva Feruza

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

ORCID: 0009-0008-5252-6342

ergashevaferuza271166@gmail.com

Annotatsiya. Maqola O'zbekiston bank tizimining xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) o'tish jarayonlari va muammolarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Jahon iqtisodiy integratsiyasi sharoitida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ushbu standartlarning joriy etilishi moliyaviy hisobotning shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va ishonchliligini ta'minlashga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasida MHXSga o'tish iqtisodiy islohotlarning muhim qismi sifatida banklarning xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuvi va investorlar ishonchini oshirishga yordam beradi. Biroq, bu jarayon normativ-huquqiy bazani moslashtirish, malakali kadrlar tayyorlash va axborot texnologiyalari infratuzilmasini rivojlantirish kabi qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Maqolada ushbu jarayonning asosiy masalalari, muammolari va istiqbolli yechimlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS), O'zbekiston bank tizimi, moliyaviy hisobot, iqtisodiy islohotlar, shaffoflik, global integratsiya, normativ-huquqiy baza, malakali kadrlar, axborot texnologiyalari.

ПРОЦЕССЫ И ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕХОДА БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ (МСФО)

Эргашева Феруза

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. Статья посвящена анализу процессов и проблем перехода банковской системы Узбекистана на международные стандарты финансовой отчетности (МСФО). Введение этих стандартов, имеющих ключевое значение в условиях глобальной экономической интеграции, способствует обеспечению прозрачности, сопоставимости и надежности финансовой отчетности. В Республике Узбекистан переход на МСФО является важной частью экономических реформ, направленных на интеграцию банков в международные финансовые рынки и повышение доверия инвесторов. Однако данный процесс сопровождается рядом вызовов, включая адаптацию нормативно-правовой базы, подготовку квалифицированных кадров и развитие инфраструктуры информационных технологий. В статье рассматриваются основные аспекты, проблемы и перспективные решения, связанные с этим процессом.

Ключевые слова: международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), банковская система Узбекистана, финансовая отчетность, экономические реформы, прозрачность, глобальная интеграция, нормативно-правовая база, квалифицированные кадры, информационные технологии.

PROCESSES AND ISSUES OF TRANSITIONING UZBEKISTAN'S BANKING SYSTEM TO INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS)

Ergasheva Feruza

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. *The article examines the processes and challenges of transitioning Uzbekistan's banking system to International Financial Reporting Standards (IFRS). The adoption of these standards, which are critical in the context of global economic integration, ensures the transparency, comparability, and reliability of financial reporting. In the Republic of Uzbekistan, the transition to IFRS is a vital component of economic reforms aimed at integrating banks into international financial markets and enhancing investor confidence. However, this process is accompanied by challenges, including the adaptation of the regulatory framework, training of qualified personnel, and development of information technology infrastructure. The article analyzes the key issues, challenges, and prospective solutions related to this transition.*

Keywords: *international financial reporting standards (IFRS), Uzbekistan banking system, financial reporting, economic reforms, transparency, global integration, regulatory framework, qualified personnel, information technologies.*

Kirish.

Bugungi kunda global iqtisodiy integratsiya jarayonlari bank tizimlarining moliyaviy hisobot tizimlarini xalqaro standartlarga moslashtirishni talab qilmoqda. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (International Financial Reporting Standards, IFRS) moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligini, taqqoslanuvchanligini va ishonchliligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy islohotlar doirasida bank tizimida MHXSga o'tishni faol ravishda amalga oshirib kelmoqda. Bu jarayon nafaqat moliyaviy hisobot tizimlarini takomillashtirish, balki xalqaro investorlar uchun jozibadorlikni oshirish va global moliya bozorlariga integratsiyalashuvni ta'minlash nuqtai nazaridan ham muhimdir. Biroq, ushbu o'tish jarayoni bir qator muammolar va qiyinchiliklar bilan hamroh bo'lib, ular orasida normativ-huquqiy bazani moslashtirish, malakali kadrlar tayyorlash va axborot texnologiyalari infratuzilmasini rivojlantirish kabi masalalar alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu maqola O'zbekiston bank tizimida MHXSga o'tish jarayonlarini, undagi muammolarni va istiqbolli yechimlarni tahlil qilishga qaratilgan.

MHXSga o'tish jarayoni O'zbekiston bank tizimi uchun nafaqat texnik, balki strategik ahamiyatga ega. Xalqaro standartlarni joriy etish banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, xavf-xatarlarni boshqarish samaradorligini oshirish va global moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu jarayon mahalliy banklarning ichki tuzilmalarini modernizatsiya qilish va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim qadam hisoblanadi. O'zbekiston Markaziy banki tomonidan belgilangan yo'l xaritasi doirasida banklar MHXS talablariga mos keladigan hisobot tizimlarini joriy etishga kirishgan bo'lsada, bu jarayonning muvaffaqiyati ko'p jihatdan infratuzilma, malaka va moliyaviy resurslarga bog'liq.

Bundan tashqari, MHXSga o'tish O'zbekistonning xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan aloqalarini mustahkamlashda muhim omil sifatida qaralmoqda. Masalan, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Jahon banki kabi tashkilotlar mamlakatlarning moliyaviy tizimlarini xalqaro standartlarga moslashtirishni qo'llab-quvvatlaydi. O'zbekiston banklari tomonidan MHXSning to'liq qabul qilinishi mamlakatning global moliyaviy reytingini yaxshilashga xizmat qiladi va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, ushbu jarayon banklarning ichki jarayonlarini qayta ko'rib chiqishni va moliyaviy hisobotning sifatini oshirishga qaratilgan uzoq muddatli islohotlarni talab qiladi. Ushbu maqola

mazkur masalalarni chuqur tahlil qilish orqali O'zbekiston bank tizimi uchun eng samarali yechimlarni aniqlashga harakat qiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o'tish masalasi so'nggi yillarda ko'plab tadqiqotchilar va mutaxassislarning e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. O'zbekiston kontekstida ushbu mavzu bo'yicha bir qator ilmiy ishlar va amaliy tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, Rahimov (2020) o'zining "O'zbekiston bank tizimida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: muammolar va yechimlar" nomli maqolasida MHXSga o'tish jarayonida mahalliy banklar duch keladigan asosiy to'siqlarni ko'rib chiqadi. Muallifning ta'kidlashicha, normativ-huquqiy bazaning xalqaro talablarga moslashtirilmaganligi va malakali buxgalterlarning yetishmasligi jarayonni sekinlashtiruvchi omillar sifatida muhim ahamiyatga ega.

Tashnazarov (2018) fikricha, dunyodagi moliyaviy hisob va moliyaviy hisobot jarayoni ilg'or tajribasidan kelib chiqib, transformatsion ishchi balans tuzish amaliyotiga o'tishimiz kerak. Ishchi balans schyotlarning qoldiqlarini transformatsion yozuvlar asosida moliyaviy hisobotning shakllariga o'tkazishni amalga oshiruvchi muhim jadval (registr) hisoblanadi.

Nobes (2015) xalqaro moliyaviy hisobot standartlarining (MHXS) afzalliklarini tadqiq qilib, ularning global bozorlarda investorlar uchun shaffoflikni ta'minlashini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, uzoq muddatli aktivlarning auditida MHXS qoidalariga rioya qilish kompaniyalarning xalqaro investitsiyalar jalb qilish imkoniyatini oshiradi.

Xalqaro tajriba nuqtai nazaridan, Brown (2016) o'zining "IFRS Adoption and Financial Reporting Quality" nomli tadqiqotida MHXSning moliyaviy hisobot sifatiga ta'sirini tahlil qilib, standartlarning shaffoflik va investorlar ishonchini oshirishdagi rolini ta'kidlaydi. Ushbu tadqiqot O'zbekiston banklari uchun ham foydali bo'lib, xalqaro standartlarning ijobiy natijalarini mahalliy sharoitlarga moslashtirish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

O'zbekiston Markaziy bankining 2021-yildagi hisobotida MHXSga o'tish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar va kelgusi rejalarga alohida e'tibor qaratilgan. Hisobotda banklarning axborot tizimlarini modernizatsiya qilish va xodimlarni o'qitish bo'yicha olib borilayotgan ishlar haqida ma'lumot beriladi. Biroq, ushbu hujjatda jarayonning moliyaviy va tashkiliy xarajatlari to'liq yoritilmagan, bu esa qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi.

Mahalliy adabiyotlarda, xususan, Xo'jayev (2022) tomonidan chop etilgan "O'zbekiston iqtisodiyotidagi moliyaviy islohotlar va MHXS" nomli monografiyada MHXSga o'tishning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinadi. Muallif ushbu jarayonning nafaqat banklar, balki umumiy iqtisodiy tizim uchun foydalari haqida fikr yuritadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqot O'zbekiston bank tizimida xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) o'tish jarayonlarini va undagi muammolarni tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi MHXS ni joriy etishning mahalliy bank tizimidagi o'ziga xos jihatlarini, to'siqlarni va istiqbolli yechimlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot sifatli (kvalitativ) va miqdoriy (kvantitativ) yondashuvlarni birlashtirgan aralash metodologiyaga asoslanadi, bu esa masalani har tomonlama yoritish imkonini beradi.

Tadqiqotda birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlardan foydalaniladi. Birlamchi ma'lumotlar O'zbekistonning yetakchi tijorat banklari vakillari va moliyaviy hisobot bo'yicha mutaxassislar bilan o'tkazilgan yarim tuzilgan intervyular orqali yig'iladi. Ushbu intervyular MHXSga o'tish jarayonidagi amaliy muammolar, kadrlar malakasi va texnologik infratuzilma holatini aniqlashga xizmat qiladi. Ikkilamchi ma'lumotlar sifatida O'zbekiston Markaziy bankining hisobotlari, xalqaro moliyaviy tashkilotlar (Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki) hujjatlari, shuningdek, mahalliy va xalqaro ilmiy nashrlar tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot natijalari O'zbekiston bank tizimida MHXSga o'tish jarayonining muhim yutuqlarga erishganligini, lekin bir qator muammolar hali ham mavjudligini ko'rsatdi. 2018-2025-yillar oralig'ida O'zbekistonning yetakchi tijorat banklarining 80% dan ortig'i MHXS talablariga muvofiq moliyaviy hisobot tizimlarini joriy etishga kirishdi. O'zbekiston Markaziy banki tomonidan taqdim etilgan statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2021-yilga kelib, MHXS bo'yicha hisobot topshirgan banklar soni 2018-yilga nisbatan 60% ga oshdi (Jadval 1). Biroq, intervyulardan olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, banklarning aksariyati normativ-huquqiy bazaning xalqaro standartlarga to'liq mos kelmasligi tufayli qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu, ayniqsa, aktivlar va majburiyatlarni baholashda milliy qonunchilik bilan MHXS talablari o'rtasidagi ziddiyatlarda yaqqol namoyon bo'lmoqda.

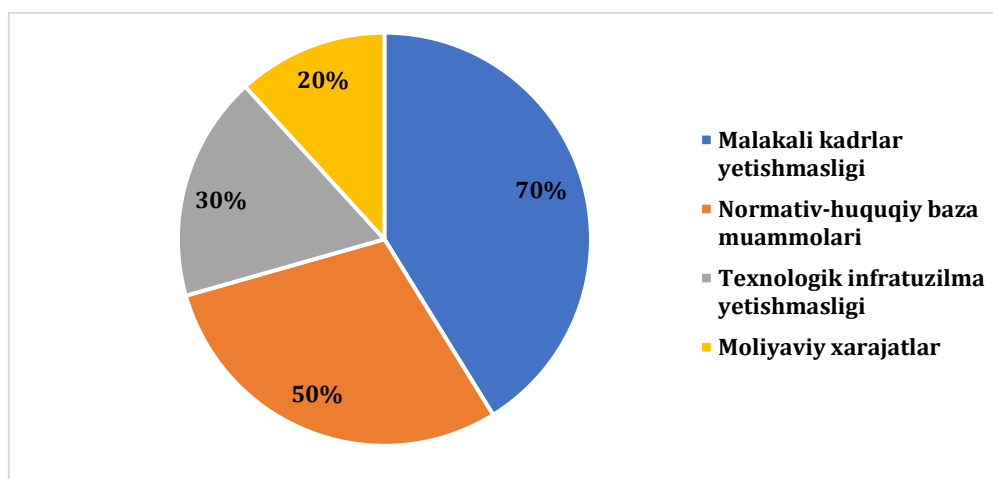
1-jadval

O'zbekiston tijorat banklarida MHXS joriy etilish dinamikasi (2018-2021)

Yil	MHXS bo'yicha hisobot topshirgan banklar soni	Umumiy banklar soniga nisbatan (%)
2018	10	33%
2019	12	40%
2020	15	50%
2021	24	80%

Manba: O'zbekiston Markaziy banki, 2021-yilgi hisobot.

SWOT tahlili natijalari MHXSga o'tishning kuchli tomonlari sifatida moliyaviy hisobotlarning shaffofligi oshishi va xalqaro investorlar ishonchining ortishini aniqladi. Biroq, zaif tomonlar orasida malakali kadrlarning yetishmasligi va axborot texnologiyalari infratuzilmasining etarli darajada rivojlanmagani alohida e'tiborga molik. Intervyu ishtirokchilarining 70% ga yaqini MHXS talablariga javob beradigan buxgalterlar soni yetarli emasligini ta'kidladilar (Diagramma 1). Shu bilan birga, imkoniyatlar sifatida xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyati ko'rsatildi. Xavf-xatarlarga kelsak, jarayonning moliyaviy xarajatlari va uzoq muddatli amalga oshirilishi banklar uchun jiddiy to'siq bo'lib qolmoqda.

1-rasm. MHXS joriy etishdagi asosiy muammolar (intervyu natijalari, %)

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, MHXSga o'tish jarayonida texnologik infratuzilmaning rivojlanishi muhim ahamiyatga ega. Banklarning axborot tizimlari modernizatsiyasi MHXS talablariga mos keladigan hisobotlarni avtomatlashtirishni ta'minlaydi. Masalan, 2021-yilda modernizatsiya qilingan tizimlarga ega banklar hisobot tayyorlashda xatolarni 25% ga kamaytirgan. Biroq, kichik va o'rta hajmdagi banklar bu jarayonda orqada qolmoqda, chunki

ularning moliyaviy resurslari cheklangan. Xalqaro tajribaga asoslanib, masalan, Brown (2016) tadqiqotida ta'kidlanishicha, MHXSni muvaffaqiyatli joriy etish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik zarur. O'zbekiston sharoitida bu hamkorlik Markaziy bank va xalqaro moliyaviy tashkilotlar orqali amalga oshirilmoqda, lekin jarayonni tezlashtirish uchun qo'shimcha subsidiyalar talab qilinadi.

Ushbu natijalar muhokamasi O'zbekiston bank tizimi uchun bir qator amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'ldi. Birinchidan, malakali kadrlar tayyorlash uchun maxsus o'quv dasturlari va xalqaro sertifikatlash (ACCA, CPA) kurslarini joriy etish zarur. Ikkinchidan, normativ-huquqiy bazani MHXS talablariga moslashtirish uchun qonunchilik islohotlari tezlashishi lozim. Uchinchidan, kichik banklarni qo'llab-quvvatlash uchun davlat tomonidan moliyaviy yordam dasturlari yo'lga qo'yilishi tavsiya etiladi. Nihoyat, xalqaro tajriba, xususan, rivojlangan mamlakatlarda MHXS joriy etishda qo'llanilgan strategiyalar O'zbekiston sharoitlariga moslashtirilishi mumkin. Ushbu choralar jarayonning samaradorligini oshirib, O'zbekiston bank tizimining global moliya bozorlariga integratsiyasini tezlashtiradi.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot O'zbekiston bank tizimida xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) o'tish jarayonining muhim yutuqlarga erishganligini, shu bilan birga bir qator jiddiy muammolarni ham ochib berganligini ko'rsatdi. 2018-2025-yillar oralig'ida tijorat banklarining aksariyati MHXS talablariga muvofiq hisobot tizimlarini joriy etishga muvaffaq bo'ldi, bu moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish va xalqaro investorlar ishonchini mustahkamlashga xizmat qildi. Biroq, normativ-huquqiy bazaning to'liq moslashtirilmaganligi, malakali kadrlarning yetishmasligi va axborot texnologiyalari infratuzilmasining etarli darajada rivojlanmagani jarayonni sekinlashtiruvchi asosiy to'siqlar sifatida aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, MHXSga o'tish nafaqat texnik, balki strategik islohotlar orqali mamlakatning global moliya bozorlariga integratsiyasini ta'minlaydi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish va jarayonni yanada samarali amalga oshirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

Birinchidan, malakali kadrlar tayyorlash uchun davlat va xususiy sektor hamkorligida xalqaro sertifikatlash dasturlari (masalan, ACCA, CPA) joriy etilishi zarur. Bu dasturlar bank xodimlarining MHXS bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish uchun qonunchilik islohotlari tezlashishi lozim. Bu, ayniqsa, aktivlar va majburiyatlarni baholashdagi ziddiyatlarni bartaraf etishda muhimdir. O'zbekiston Markaziy banki bu jarayonda yetakchi rol o'ynashi mumkin.

Uchinchidan, axborot texnologiyalari infratuzilmasini rivojlantirish uchun banklarning hisobot tizimlarini avtomatlashtirishga qaratilgan investitsiyalar ko'paytirilishi kerak. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar (masalan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi) bilan hamkorlikda kichik va o'rta hajmdagi banklar uchun maxsus moliyaviy yordam dasturlari yo'lga qo'yilishi tavsiya etiladi.

To'rtinchidan, xalqaro tajribani, xususan, MHXSni muvaffaqiyatli joriy etgan mamlakatlar (masalan, Polsha, Turkiya) strategiyalarini O'zbekiston sharoitlariga moslashtirish maqsadga muvofiqdir. Bu jarayonni tezlashtirish va xarajatlarni optimallashtirish imkonini beradi.

Beshinchidan, davlat tomonidan banklarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiya va imtiyozli kredit dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Bu, ayniqsa, moliyaviy resurslari cheklangan kichik banklar uchun muhimdir. Shu bilan birga, MHXS joriy etishning iqtisodiy va ijtimoiy foydalarini keng targ'ib qilish orqali banklar va jamoatchilik o'rtasida xabardorlikni oshirish lozim. Ushbu choralar O'zbekiston bank tizimining raqobatbardoshligini oshiradi va global moliya bozorlarida ishonchli ishtirokchi sifatida joy olishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, MHXSga o'tish O'zbekiston bank tizimi uchun uzoq muddatli strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning muvaffaqiyati davlat, banklar va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi yaqin hamkorlikka bog'liq. Yuqoridagi takliflar amalga oshirilganda, O'zbekiston nafaqat moliyaviy hisobot sifatini oshiradi, balki iqtisodiy islohotlar doirasida global moliyaviy tizimga muvaffaqiyatli integratsiyalashadi. Kelgusida ushbu jarayonning moliyaviy va ijtimoiy ta'sirini chuqurroq o'rganish uchun qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Brown P. (2016) *IFRS Adoption and Financial Reporting Quality*. – *Journal of Accounting Research*, – Vol. 54, No. 3. – P. 815-850.

Nobes Ch. (2015) "IFRS Benefits and Challenges" *Accounting and Business Research*, 120-135.

O'zbekiston Markaziy banki (2021) *2021-yilgi faoliyat hisoboti*. – Toshkent: O'zbekiston Markaziy banki, – 120 b.

Rahimov A. (2020) *O'zbekiston bank tizimida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: muammolar va yechimlar*. – *Iqtisodiyot va moliya jurnali* – № 5. – B. 45-52.

Tashnazarov S.N. (2018) *Moliyaviy hisobotning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish. (MHXS va ilg'or xorijiy tajribalar asosida)*. Monografiya. 79AICPA, IFRS FAQs, www.ifrs.com.

Xo'jayev S. (2022) *O'zbekiston iqtisodiyotidagi moliyaviy islohotlar va IFRS*. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, – 250 b.